

CZU: 373.3.036:821.135.1.09-34

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4888850>

FORMAREA COMPETENȚEI LECTORALE LA ELVII DIN CICLUL PRIMAR PRIN INTERMEDIUL BASMULUI

Teodora-Doina PAGA

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

În acest articol este abordat procesul lecturii, din punct de vedere teoretic. Se insistă pe modul de formare a competenței lectorale propus de unii cercetători în domeniu (Vlad Pîslaru, Paul Cornea, Maria Hadîrcă, Nicolae Manolescu, Constantin Schiopu). Se specifică importanța basmului, ca specie a literaturii pentru copii, în formarea competenței literar-artistice la elevii din ciclul primar, se insistă pe importanța metodelor aplicate de către profesor în vederea stimulării interesului pentru lectura basmului și se dau exemple de metode activ-participative care se pot aplica la clasă, în vederea stimulării interesului pentru lectură.

Cuvinte-cheie: lectură, competență, competență literară, text literar, basm, metode active.

FORMATION OF THE READING COMPETENCE OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS THROUGH FAIRY TALES

This article approaches the process of reading from a theoretical point of view. We insist on the way of forming the reading competence suggested by some researchers in the field (Vlad Pîslaru, Paul Cornea, Maria Hadîrcă, Nicolae Manolescu, Constantin Schiopu). The article highlights the importance of fairy tales as a genre of children's literature in the formation of literary-artistic competence in primary school students, and emphasizes the importance of methods applied by the teacher to stimulate interest in reading fairy tales and gives examples of active-participatory methods that can be used in the classroom in order to stimulate the interest in reading.

Keywords: reading, competence, literary competence, literary text, fairy tale, active methods.

Introducere

Valoarea și relevanța lecturii în domeniul educațional este de necontestat, cititul în școală poate fi o strategie puternică de îmbunătățire a învățării, iar în jurul acesteia este posibilă o revoluție școlară. Datele statistice indică faptul că dezvoltarea abilităților de lectură are o gamă largă de beneficii personale și colective pentru societate. De asemenea, se discută probleme de predare și învățare, bazate pe lecturi, cu scopul de a proiecta un curriculum interdisciplinar și complet.

Putem începe prin a spune că cititul este cel mai important și cel mai de bază mecanism de transmitere a cunoștințelor către alte persoane. Stăpânirea abilităților de lectură este esențială nu doar în diferite etape educaționale, ci și pentru dezvoltarea normalizată în viața adultă.

Datorită importanței abilităților de lectură pentru dezvoltarea tuturor activităților școlare, pentru succesul școlar și pentru succesul în viața adultă, toți profesorii ar trebui să fie preocupați de dezvoltarea lecturii.

Trebuie să învățăm pe elevi importanța lecturii. Ei trebuie să înțeleagă că cititul este necesar pentru viața de zi cu zi, deoarece trebuie să știe să citească pentru a găsi un număr de telefon, a consulta caracteristicile produselor unui supermarket, a se orienta cu o hartă a unui oraș, a consulta un ziar, o revistă, un dicționar sau enciclopedie, pentru a căuta orice informație pe internet, a cunoaște premierele filmelor într-un cinema; pe scurt, trebuie să știe să citească pentru a se descurca în viața de zi cu zi. Citirea este calea către cunoaștere și libertate și implică participarea activă a minții. În mod similar, lectura contribuie la dezvoltarea imaginației și a creativității și îmbogățește vocabularul și exprimarea orală și scrisă.

Dobândirea obișnuinței de lectură este unul dintre aspectele și obiectivele fundamentale ale etapei de învățământ primar. Obiceiul cititului este un element fundamental al autonomiei în procesul de predare-învățare.

Competența de lectură – abordare teoretică

În școală se urmărește formarea competențelor lingvistice în strânsă corelare cu competențele literar-artistice. Constantin Schiopu susține că aceste competențe de comunicare reprezintă o „pistă de lansare pentru formarea și dezvoltarea competențelor lectorale” [1, p.100-105].

Componenta literară a competenței de comunicare presupune cunoașterea unui sistem de coduri și experiența transtextualității [2, p.87]. În opinia aceluiași autor, competența literară înseamnă mai mult decât o simplă achiziție, deoarece aceasta are ca trăsătură specifică creativitatea, capacitatea de a inventa sensuri complementare, de a stabili legături și a produce anumite interferențe [Ibidem, p.88].

Competența literară sau lectorală, cum mai este denumită în literatura de specialitate, presupune formarea deprinderii de citire, dar și a aptitudinii de înțelegere și interpretare a celor citite, de înțelegere a sensului cuvintelor, de trăire a sentimentelor transmise de textul literar. Ea are la bază următoarele componente: cunoștințe referitoare la text (gen, structură, mesaj, autor, vocabular); capacități – receptare, alcătuirea planului de idei, explicarea cuvintelor, povestirea, caracterizarea personajelor etc.; atitudini – exprimarea sentimentelor trăite în urma lecturii operei literare, păreri proprii despre fenomenele prezentate etc. [3, p.64].

Astfel, și cercetătorul Vlad Pîslaru, citând definiția dată de X.Roegiers, subliniază că competența literară este „un ansamblu integrat de cunoștințe literar-artistice, estetico-literare și de lectură, capacități literare-lectorale și atitudini literar-estetice, exersate în mod spontan, care permit exercitarea adevărată a activității de lectură” [4, p.39]. Competența literară se formează, în urma realizării contactului cu opera literară, în cadrul unui proces de lectură.

Termenul *lectură* este explicat în DEX ca fiind sinonim cu a „citi”, iar Nicolae Manolescu afirmă: „A citi înseamnă a învăța, e o formă de experiență sau, mai bine zis, un multiplicator pentru experiențele noastre, căci dacă ne-am mărgini la ceea ce putem trăi sau vedea în jurul nostru într-o viață de om, am fi săraci. Cred, din contra, că cititul furnizează vieții o enormă cutie de rezonanță, în care întâmplările trăite de noi se confruntă cu cele trăite sau imaginate de alții și în care, prin comparație, semnificațiile le sporesc considerabil” [5, p.9].

Lectura se naște ca atare împreună cu originea scrierii, cele mai vechi manuscrise găsite datează de acum aproximativ 5000 de ani. Cu toate acestea, în Evul Mediu lectura a fost subjugată intereselor religioase și feudale. Cu timpul, după Revoluția industrială, atinge apogeul și se bucură de expresie deplină.

Marchesi subliniază că „lectura trebuie să fie o activitate îngrijită și apreciată de toți, cu ore specifice zilnice, în care liniștea și plăcerea sunt combinate cu învățarea” [6, p.25]. În ceea ce privește definiția lecturii, M.Viteri (2012) susține că „citirea este procesul de recuperare și înțelegere a unui tip de informații sau idei stocate într-un mediu și transmise printr-un tip de cod, de obicei un limbaj” [7, p.35].

Analizând definițiile de mai sus și punctele de vedere ale cercetătorilor în domeniu, se observă că este esențial să se stabilească o legătură între text și cititor, pentru a consolida formarea competenței de înțelegere a textului.

Contribuția basmului, ca text literar, la dezvoltarea competenței de lectură

În cadrul orelor de limba română, al activităților de lectură organizate împreună cu elevii, am constatat că mulți dintre ei sunt atrași în mod deosebit de basme. Lectura basmelor devine pentru ei mult mai plăcută decât lectura unui text liric sau a unui text nonliterar. Lectura basmului trezește în sufletele copiilor o cascadă de sentimente pe care nu le ascund, pentru că lumea basmelor, în care se luptă binele cu răul, îi atrage inevitabil și îi face să înțeleagă unele aspecte din viața reală. Ei sunt captivați de întâmplări și lasă să zboare imaginația, sunt triști sau bucușori, în funcție de întâmplările la care sunt martori. Vor fi veseli atunci când eroul preferat depășește obstacolele la care este supus și învinge și vor lăcrima atunci când vor vedea că obstacolele sunt de netrecut și personajul îndrăgit are de suferit. De obicei, copiii se identifică cu personajele preferate din basme: fetițele vor empatiza cu fata moșneagului, pentru că este harnică, ascultătoare, îngrijește animalele, cu prințelese și zânele care sunt bune și frumoase. Băieții vor prefera eroii voinici, curajoși, pe Făt-Frumos sau pe băiatul isteț din popor. Toate acestea dovedesc că, încă de mici, copiii sunt atrași de valorile morale ca: cinste, curaj, adevăr, harnicie.

Personajele negative din basme, prin comportamentul lor, le dezvăluie cititorilor că nu este bine să mintă, să fie leneși și neascultători, să fie răi, căci vor avea de suferit din această cauză. Elevii folosesc deseori în vorbire cuvinte și expresii întâlnite în decursul lecturii, dezvoltând astfel capacitatea de comunicare și vocabularul.

Pentru ca procesul lecturii unui text dintr-un basm să aibă eficiența dorită, se va avea în vedere, în cadrul orelor, parcurgerea următoarelor condiții și etape:

- pregătirea unor materiale ajutătoare (imagini, fragmente audio) în vederea facilitării înțelegerii textului și a extragerii ideilor principale;
- identificarea sinonimelor și antonimelor din textul citit, explicarea unor expresii și cuvinte noi și integrarea acestora în contexte proprii;
- formularea de întrebări și răspunsuri pe marginea textului, privind personajele acestuia, locul unde se desfășoară acțiunea, succesiunea evenimentelor;
- prezentarea unor texte lacunare, din care au fost eliminate mai multe cuvinte;
- povestirea unor fragmente;
- citirea simultană, citirea selectivă, în perechi.

În vederea antrenării elevilor la lecție, cadrul didactic va aplica metode active, specifice particularităților clasei. Unele dintre aceste metode pot fi *Predarea și învățarea reciprocă*, care constă în studiul în baza ima-

ginii sau textului, în vederea dezvoltării capacității de comunicare între elevi și a importanței cadrului didactic. Procedura de aplicare a metodei respective este următoarea:

1. Rezumarea textului citit sau descrierea unei imagini reprezentative pentru acel text (elevii apar în ipostaza de povestitori).
2. Formularea și punerea unor întrebări, care să ajute la înțelegerea textului/imaginii (elevii au rolul de interogatori/întrebători).
3. Clarificarea (elevii, în rolul de clarificatori, identifică în text cuvinte, expresii, comportamente pe care nu le înțeleg, le discută împreună cu ceilalți).
4. Pronosticarea: se citește textul sau se privește cu atenție imaginea prezentată, după care elevii-prezicători formulează opinii cu privire la ce se poate întâmpla cu personajele/ ce poate urma în acțiune.

Mai jos exemplificăm aplicarea, în clasa I, a metodei în cauză, prin referire la povestea „Capra cu trei iezi” de Ion Creangă.

După ce elevii sunt împărțiți în patru grupuri, fiecare echipă primește câte o imagine ce reprezintă scene din poveste. Fiecare elev al grupului are sarcina lui de lucru. Astfel:

- elevul nr.1 va trebui să explice ce conține imaginea (ex.: *Capra i-a chemat pe cei trei iezi și le vorbește ceva*);
- elevul nr.2 va formula câteva întrebări pe marginea textului (ex.: *Care sunt personajele din imagine? Ce știm despre iedul cel mic? Dar despre cel mare? Unde se duce capra?*);
- elevul nr.3 va clarifica ce și cum le spune capra iezielor (*Capra le spune iezielor că pleacă după mâncare, iar ei trebuie să închidă ușa; Iedul cel mic este ascultător etc.*);
- elevul nr.4 va dezvolta predicții pornind de la următoarele întrebări formulate de către profesor (*Ce vor face iezi după plecarea caprei?, Cum se vor comporta ei după venirea lupului?* etc.).

Pentru elevii claselor a III-a, a IV-a, în vederea dezvoltării creativității acestora, în procesul studierii basmului poate fi aplicat cvintetul – o tehnică de reflecție ce constă în crearea a cinci versuri, respectându-se cinci reguli, și prin care se urmărește sintetizarea conținutului, a informației desprinse din operă.

La etapa inițială de elaborare a cvintetului, profesorul va comunica elevilor sarcinile de lucru și procedura de elaborare:

- versul nr.1: constă dintr-un singur cuvânt-cheie care definește un subiect (cine?);
- versul nr.2: este alcătuit din două adjective care scot în evidență caracteristicile subiectului;
- versul nr.3: este format din trei cuvinte care exprimă acțiuni ce pot fi atribuite subiectului; aceste cuvinte vor fi verbe la modul gerunziu;
- versul nr.4: este format dintr-o propoziție construită din patru cuvinte;
- versul nr.5: este format dintr-un singur cuvânt care să scoată în evidență o caracteristică esențială a subiectului.

La etapa a doua elevii vor scrie cvintetul propriu-zis. Pot fi admise mai multe variante de răspuns, discutându-se, de fiecare dată, opțiunile elevului.

Propunem următorul model, elaborat în baza poveștii „Fata babei și fata moșneagului” de Ion Creangă:

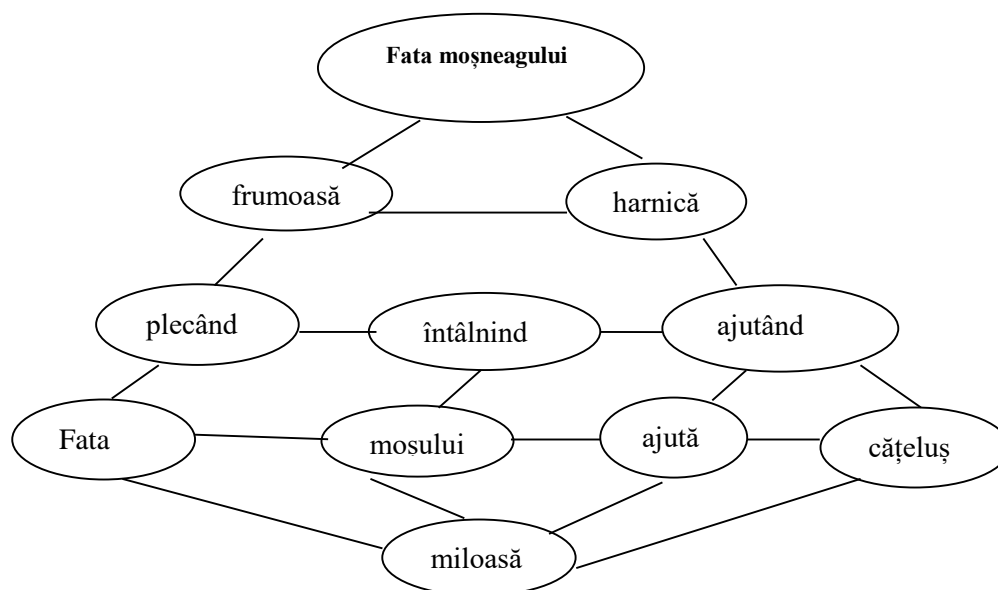

Fig.1. Cvintet aplicat pentru povestea *Fata babei și fata moșneagului*.

O metodă eficientă de lucru cu basmul, care contribuie la formarea/ dezvoltarea competenței lectorale a elevilor, la stimularea imaginației, este *Experimentul de gândire*. În cazul basmului, prin utilizarea acestei metode elevii sunt solicitați să facă unele predicții asupra desfășurării întâmplărilor, să modifice unele date, circumstanțe, să atribuie personajului o trăsătură de caracter pe care acesta n-o are, să găsească un alt final povestirii etc. Imaginând, presupunând, creând, atribuind, modificând, elevii pătrund în esența și logica textului, a personajelor, formulează opinii și atitudini.

Asumarea și interpretarea unor roluri este o activitate pe cât de plăcută, pe atât de instructivă pentru elevi. Or, lor, datorită vârstei, le place să interpreteze scene din basme, să fie în rolul unor personaje îndrăgite. Prin urmare, profesorul va exploata această modalitate de lucru în procesul studierii de către elevi a basmului. Evident, interpretarea rolului necesită cunoașterea personajului, analiza comportamentului acestuia, a stărilor trăite de el, a relațiilor cu lumea operei etc.

Șezătorile literare sunt alte modalități atractive de organizare a activității elevilor în cadrul orelor de literatură. Programul de desfășurare a acestora va fi precedat de etapa de pregătire, aceasta constând în crearea unui decor specific atmosferei, a unor detalii de costume, în învățarea rolurilor, în exersarea gesturilor, a intonațiilor etc.

Concluzii

Activitatea profesorilor de literatură are drept obiectiv important stimularea interesului elevilor pentru lectură. În realizarea acestuia este recomandabil și necesar să se pornească de la premisa că elevul mic dorește să învețe, să cunoască, să descopere. Pentru el, cititul este/trebuie să devină o posibilitate de comunicare, de schimb de opinii. Prin urmare, sarcina profesorului este de a-i facilita și oferi această oportunitate. Privit din acest punct de vedere, basmul, prin multiplele lui valențe formative, poate deveni un mijloc eficient de formare la elevi a competențelor literar-lectorale.

Referințe:

1. ȘCHIOPU, C. Formarea la elevi a competențelor lectorale. În: *Limba română* (Chișinău), 2014, nr.6.
2. CORNEA, P. *Introducere în teoria lecturii*. Iași: Polirom, 1988, p.87-88.
3. PAMFIL, A. *Limba și literatura română în gimnaziu. Structuri didactice deschise*. Ediția a II-a. Pitești: Paralela 45, 2000, p.64.
4. PÎSLARU, V. *Introducere în teoria educației literar-artistice*, Sigma, 2013, p.39.
5. MANOLESCU, N. *Lectura pe înțelesul tuturor*. Brașov: Aula, 2000, p.9.
6. MARCHESI, A. Lectura ca strategie pentru schimbarea educațională. În: *Revista educației* (Madrid, Spania), 2005.
7. VITERI, M. *Strategiile metodologice ale curriculumului educației inițiale motivează interesul pentru inițierea lecturii la copiii între patru și cinci ani ai Școlii „Mariano Negrete” din Machachi, anul școlar 2010-2011*. Universitatea Centrală din Ecuador, 2012, p.35.

Date despre autor:

Teodora-Doina PAGA, doctorandă, Școala doctorală *Științe ale Educației* a UPS „Ion Creangă” din Chișinău; profesor pentru învățământul primar la Liceul Tehnologic „Arhimandrit Chiriac Nicolau”, Vânători-Neamț, jud. Neamț (România).

E-mail: doinateo68@gmail.com

ORCID: 0000-0002-4085-8904

Prezentat la 13.01.2021